

ІНФОРМАЦІЙНА КОНЦЕПЦІЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

В статті запропоновано визначення теоретичного аспекту облікової політики підприємства шляхом поєднання змісту категорії «політика» у субординації з сутністю бухгалтерського обліку, що дозволило підтвердити належність облікової політики до інформаційної політики підприємства.

Ключові слова: бухгалтерський облік, облікова політика, інформаційна політика, підприємство.

KHMELEVSKA A. V., SEMENOV K. L.

Khmelnitsky National University

INFORMATION CONCEPT ACCOUNTING POLICIES OF DOMESTIC ENTERPRISES

In the article the theoretical aspects of the definition of accounting policies by combining the category «policy» in the chain of command with the essence of accounting that allowed to confirm affiliation of accounting policies for the information policy of the company. This creates the opportunity for further development of the concept of information accounting policies of domestic enterprises for effective management decisions.

Keywords: accounting, accounting policy, information policy, enterprise.

Постановка проблеми. Облікова політика займає чільне місце в організації й веденні бухгалтерського обліку на підприємстві, оскільки визначає ідеологію його економіки на тривалий період, сприяє посиленню обліково-аналітичних функцій в управлінні підприємством, дає змогу оперативно реагувати на зміни, що відбуваються у господарській діяльності, ефективно пристосовуватись до умов зовнішнього середовища, знизити економічний ризик і досягти успіхів у конкурентній боротьбі.

Подальший розвиток облікової політики передбачає формування її концепції, яка, ґрунтуючись на змісті категорії «концепція», являтиме собою систему поглядів, спосіб розуміння, трактування сутності, ознак, ролі, змісту, структури, наповненості облікової політики, а також саму ідею теорії облікової політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання теорії та практики формування облікової політики підприємства в різних ракурсах розглядали вчені-економісти, зокрема Т. Барановська, К. Безверхий, О. Бірюк, К. Боримська, Ф. Бутинець, М. Вахрушина, О. Григор'єва-Дорофєєва, В. Громов, Г. Давидов, Н. Домбровська, В. Євдокимов, М. Єрмакова, П. Житний, Г. Журавель, Т. Залишкіна, Б. Засадний, Ю. Каменова, В. Клевець, І. Колос, М. Коцупатрий, А. Крутова, В. Кулик, Т. Кучеренко, С. Левицька, Н. Лоханова, Д. Луговський, Є. Лялькова, А. Мариненко, Н. Макарова, С. Міщенко, О. Наговіцина, М. Овчинников, Я. Олійник, О. Пилипенко, Т. Попіт'їч, М. Пушкар, Н. Радіонова, Н. Сахчинська, І. Сисоєва, І. Чалий, О. Шакіна, Л. Шнейдман, М. Щирба, Н. Яновська та інші. Відмічаючи вагомість наукових напрацювань провідних вчених, зауважимо, що серед науковців відсутнє єдине трактування сутності категорії «облікова політика» як в теоретичному, такі у практичному аспектах та її місця в системі господарювання підприємств, що зумовлює потребу у поглибленні та розширенні дослідження у вказаному напрямі.

Невирішені раніше частини проблеми. Недостатньо відпрацьованими є теоретичні положення, пов'язані з трактуванням сутності облікової політики у її зв'язку з інформаційною та економічною політикою підприємства, наслідком чого є існування суттєвих проблем у практиці ведення обліку.

Постановка завдання. Метою написання статті є опрацювання теоретичних аспектів визначення сутності облікової політики та її місця в інформаційній системі підприємства.

Виклад основного матеріалу. Поняття «облікова політика», яке сформульоване у міжнародних та національних нормативно-правових актах, орієнтує вітчизняні підприємства на ведення обліку для складання фінансової звітності (табл. 1).

Атестуючи наведені у міжнародних та національних нормативно-правових актах визначення облікової політики, акцентуємо, що законодавчі та нормативні документи як в цілому, так і згадувані в табл. 1, орієнтовані на регулювання найважливіших взаємозв'язків шляхом встановлення загальнообов'язкових правил. В силу цього, вказані визначення облікової політики та роз'яснення до них, перш за все, спрямовані на їх практичне використання у веденні обліку та формуванні звітності підприємства, і лише в певному аспекті відображають теоретичну сутність розглядуваного поняття. Зокрема, це підкреслено у МСБО 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки», де облікові політики характеризуються як такі, що окреслюються не лише конкретними принципами, основами та правилами, але й домовленостями та практикою обліку.

З цих позицій, наведені визначення облікової політики у міжнародних та національних нормативно-

правових актах у сукупності вказують на:

- практичну цільову мету функціонування облікової політики підприємства – спрямованість на складання та подання фінансової звітності;
- спосіб досягнення прикладної мети функціонування облікової політики підприємства – застосування суб'єктом господарювання сукупності принципів, методів і процедур, обраних при формуванні облікової політики, при складанні та поданні фінансової звітності;
- спрямованість на узгодження з чинним законодавством;
- належність у якості елементу до системи організації бухгалтерського обліку на підприємстві.

Таблиця 1

Дефініція категорії «облікова політика» у міжнародних та національних нормативно-правових актах

Нормативно-правовий акт	Визначення
Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки» [1]	Облікові політики – конкретні принципи, основи, домовленості, правила та практика, застосовані суб'єктом господарювання при складанні та поданні фінансової звітності.
Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [2]	Облікова політика – це сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності.
Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства [3]	Облікова політика є елементом системи організації бухгалтерського обліку на підприємстві.
НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [4]	Облікова політика – сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності

Дотримуючись нормативно-законодавчого трактування, у визначенні науковцями категорії «облікова політика», виділяються наступні напрями [5]:

1) трактування вказаної категорії в широкому її значенні як методології ведення обліку для цілей планування та прийняття управлінських рішень, адекватної оцінки активів, зобов'язань, витрат і результатів при складанні фінансової звітності, бюджетів тощо; та у вузькому – як сукупності способів ведення обліку, вибору підприємством конкретних його методик на підставі загальних правил і особливостей господарської діяльності;

2) сприйняття облікової політики як набору правил ведення обліку та складання фінансової звітності

3) характеристика облікової політики як напрямку діяльності, що охоплює важливі сторони бухгалтерського обліку процесу промислового виробництва, переважно ті, котрі регламентовані національними стандартами бухгалтерського обліку та іншими нормативними положеннями

В цілому ж відмічається, що встановлений науковцями зміст облікової політики переважно окреслюється урізноманітненням законодавчого її визначення; іншим же поширеним трактуванням облікової політики є її визначення як сукупності способів ведення обліку, тобто системи елементів його методу [6, с. 37]. Підтвердженням такого висновку слугує дослідження Т. Барановської, якою узагальнено розмаїття поглядів та виділено стосовно підприємств основні групи визначень, де облікова політика – це: сукупність способів первинного спостереження, вартісного виміру, поточного групування та підсумкового узагальнення фактів господарської діяльності; сукупність принципів, методів і процедур, які використовуються для складання та подання фінансової звітності; методи оцінки та виміру, які окремі компанії обирають із тих, що звичайно застосовуються відповідно до законів, облікових стандартів і комерційної практики; вибір (можливість вибору) одного із запропонованих способів або розробка власної оригінальної системи обліку в рамках загальної концепції розвитку бухгалтерського обліку в країні; засіб, що дозволяє адміністрації підприємства легально маніпулювати фінансовими результатами; інші дефініції [7, с. 32-33].

Разом з тим, принципове значення для розуміння облікової політики має розмежування понять теорії, політики і практики обліку. У цьому зв'язку, розкриття теоретичних основ сутності, спрямованості, наповненості та призначення облікової політики підприємства можливе шляхом поєднання змісту визначення категорії «політика» у субординації із сутністю бухгалтерського обліку.

Поняття «політика» у загальному розумінні означає діяльність, лінію поведінки певного суб'єкта стосовно певного об'єкта задля реалізації намічених цілей. Згідно з теоретичними положеннями праць вітчизняних і зарубіжних учених під поняттям «політика» розуміють форми і методи відстежування і підтримки пріоритетів для досягнення основних цілей підприємства. Це поняття допускає наявність альтернативних напрямів, вибір яких пов'язаний з процесом прийняття управлінських рішень [8, с. 73].

Отож, за категорією «політика» облікова політика підприємства може розглядатися як цілеспрямована діяльність останнього у взаємовідносинах, регулюванні і формуванні стосунків; у вузькому розумінні – визначена частина, програма або напрямок діяльності, сукупність засобів (інструментів) та методів (технік) для реалізації певних інтересів задля досягнення визначених підприємством цілей в певному середовищі.

Щодо зв'язку з категорією «бухгалтерський облік», важливим є те, що облікова політика:

- завжди ідентифікується співвідносно до бухгалтерського обліку: облік є передумовою її виникнення та її визнано елементом системи нормативного регулювання бухгалтерського обліку;
- переважно розглядається як у вузькому, так і в широкому її значенні, за рівнями її формування та складом елементів, що входять до відповідних об'єктів облікової політики.

Використовуючи наведене у Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [2] визначення бухгалтерського обліку як процесу виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень, у поєднанні категорій «політика» та «бухгалтерський облік» облікова політика є:

- у широкому розумінні – цілеспрямованою діяльністю підприємства стосовно процесів виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства, інструментом регулювання і формування стосунків із зовнішніми та внутрішніми користувачами цієї інформації для прийняття рішень;
- у вузькому розумінні – частиною (напрямком) діяльності підприємства з формування, зберігання і передачі облікової інформації, сукупністю засобів та методів для реалізації інтересів зовнішніх та внутрішніх користувачів задля досягнення визначених підприємством цілей прийняття рішень.

Розглядаючи за такої трактовки облікової політики її концепцію, логічною є наступна ідея теорії облікової політики: визнати останню складовою інформаційної політики підприємства для забезпечення його економічної політики. Таке розуміння суттєво корегує існуючу теорію визнання облікової політики частиною економічної політики підприємства, однак, фактично, саме облікова політика зобов'язана налагоджувати формування та надання облікової інформації про діяльність підприємства, чим сприяти ефективному прийняттю управлінських рішень, що засвідчує її належність до інформаційної політики як управління інформаційними потоками.

Крім наведеного, мають місце й інші свідчення належності облікової політики, ідентифікованої через категорії «бухгалтерський облік» та «політика», до інформаційної політики підприємства, як:

- відповідність сутності облікової політики, конкретизованої за категорією бухгалтерського обліку, змісту інформаційної політики та неспівпадіння зі змістом економічної політики: якщо інформаційна політика визначається як сукупність основних напрямів і способів діяльності по одержанню, використанню, поширенню та зберіганню інформації, то економічна політика описується як система заходів, спрямованих на регулювання економічних процесів;
- наявність керованості інформаційної політики з сторони держави, що за змістом відповідає державному регулюванню бухгалтерського обліку, де під керованістю розуміється сучасний рівень управління сферою, що зумовлений, насамперед, гармонізацією вітчизняного законодавства щодо інформаційної сфери з міжнародно-правовими нормами, європейськими стандартами та національними традиціями;
- поширеність на облікову політику основних принципів інформаційної політики, як от: забезпечення доступу користувачів до інформації; створення систем і мереж інформації; зміцнення матеріально-технічних, фінансових, організаційних, правових і наукових основ інформаційної діяльності; забезпечення ефективного використання інформації; сприяння постійному оновленню, збагаченню та зберіганню інформаційних ресурсів; створення системи охорони інформації тощо.

Висновки. Таким чином, на основі поєднання змісту категорій «політика» та «бухгалтерський облік» запропоновано визначення облікової політики підприємства, орієнтоване на розвиток теоретичного напрямку дослідження її сутності, що дозволило підтвердити належність облікової політики до інформаційної політики підприємства, створюючи можливість подальшого розвитку інформаційної концепції облікової політики вітчизняних підприємств для прийняття ефективних управлінських рішень.

Література

1. International accounting standard 8 «Accounting Policies, Changes in Accounting Estimates and Errors» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eifrs.ifrs.org/eifrs/bnstandards/en/2015/ias08.pdf>.
2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : закон України від 16.07.1999 № 996-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
3. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо облікової політики підприємства та внесення змін до деяких наказів Міністерства фінансів України» від 27.06.2013 р. № 635 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=382876&cat_id=293536.
4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>
5. Хмелевська А.В. Систематизація дефініцій як передумова розвитку облікової політики підприємства / А.В. Хмелевська, І.О. Капучак // Вісник Хмельницького національного університету.

Економічні науки. – 2011. – № 6. – Т. 3. – С. 214–220.

6. Рузмайкіна І. Облікова політика як складова загальної стратегії управління підприємством / І. Рузмайкіна // Економіст. – 2010. – № 5. – С. 36–41.

7. Барановська Т. В. Облікова політика підприємств в Україні: теорія і практика : дис. ... кандидата екон. наук : 08.06.04 / Барановська Тетяна Василівна. — Житомир : ЖДТУ, 2005. — 278 с.

8. Приходько І. П. Облікова політика сучасного підприємства: теоретичні аспекти формування / І. П. Приходько // Економіка та держава. – 2013. – № 5. – С. 73–76.

Надійшла 07.05.2016; рецензент: д. е. н. Нижник В. М.